

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ & ΔΙΑΙΤΗΣΙΑΣ

ΕΔΡΑ: Πλατεία Βικτωρίας 7, Αθήνα 10434 ☎210 88 14 922 ☎ 210 88 15 393 ✉info@omed.gr
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ : Πολυτεχνείου 21, Θεσσαλονίκη 546 26 ☎ 2310-517 128 ☎ 2310 517 119

**Ο Ο.ΜΕ.Δ.
και οι
ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ
πριν και μετά
το νόμο 1876/1990**

Μελέτη

*Επιστημονικής Ομάδας Συνεργατών του Ο.ΜΕ.Δ.,
Με τη συμβουλευτική καθοδήγηση και συνολική εποπτεία
του Προέδρου Δ.Σ. του Οργανισμού,
Καθηγητή Γεωργίου Φ. Κουκουλέ*

**Αθήνα
Ιανουάριος 2011**

Τη σύνταξη της παρούσας Μελέτης εισηγήθηκε προς το Δ.Σ. του Ο.ΜΕ.Δ., η Επιτροπή Εκπαίδευσης του Οργανισμού, στις 03/04/2008.

Το Διοικητικό Συμβούλιο ενέκρινε την εισήγηση της Επιτροπής και ανέθεσε την εκπόνηση της Μελέτης (17/04/2008), σε Επιστημονική Ομάδα Μελετητών.
Η Μελέτη παραδόθηκε ολοκληρωμένη, στην Επιτροπή Παραλαβής, στις 02/11/2010.

Τα Μέλη της Επιστημονικής Ομάδας :

Χρήστος Ιωάννου, Δρ Οικονομολόγος, Μεσολαβητής – Διαιτητής (Υπεύθυνος έργου),
Άγγελος Ζησιμόπουλος, Οικονομολόγος, τ. Μεσολαβητής – Διαιτητής,
Γεώργιος Κατρούγκαλος, Καθηγητής Νομικής Δ.Π.Θ., Μεσολαβητής – Διαιτητής,
Νικόλαος Φωτόπουλος, Δρ Κοινωνιολόγος
Καλλιόπη Μπαστάκη, Κοινωνιολόγος, βοηθός έρευνας

Γραμματειακή στήριξη : Δώρα Ηλιοπούλου, Όλγα Κατημερτζή, Παναγιώτα Στασινοπούλου και Γιώργος Κρέστος – όλοι μέλη του διοικητικού προσωπικού του Ο.ΜΕ.Δ.

Επιμέλεια : Δέσποινα Βελισσαρίου, Διευθύντρια Ο.ΜΕ.Δ. και
Μαρία Τερλιζίδου, Σύμβουλος Επιμόρφωσης - Ο.ΜΕ.Δ.

Τεχνική στήριξη : Νίκος Μαρκόπουλος, Υπεύθυνος Πληροφορικής – Ο.ΜΕ.Δ.

Η παρούσα Μελέτη προοριζόταν να αποτελέσει κεντρικό θέμα Ευρωπαϊκού Συνεδρίου, που είχε προγραμματισθεί να διεξαχθεί το Δεκέμβριο του 2010, στο πλαίσιο της Εκπαιδευτικής Δραστηριότητας του Οργανισμού, για την επέτειο 20 χρόνων λειτουργίας του και εφαρμογής του Νόμου 1876/1990, για τις ελεύθερες Συλλογικές Διαπραγματεύσεις.
Το Συνέδριο δεν πραγματοποιήθηκε.

Ο.ΜΕ.Δ. – Οργανισμός Μεσολάβησης και Διαιτησίας

Αθήνα, Φεβρουάριος 2011

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	5
Σύνοψη Συμπερασμάτων	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	21
«Τα είδη των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας και η δομή του Συστήματος Συλλογικών Διαπραγματεύσεων πριν και μετά το νόμο 1876/1990»	23
<i>Χρήστος Α. Ιωάννου - Δρ Οικονομολόγος, Μεσολαβητής – Διαιτητής</i>	
1. 1 Εισαγωγή	23
1. 2 Η Σημασία των Ειδών των Σ.Σ.Ε. και της Δομής των Συλλογικών Διαπραγματεύσεων.....	24
1. 3 Τα στατιστικά δεδομένα για τα Είδη των Σ.Σ.Ε. κατά την περίοδο των ετών 1961-2008.....	27
1. 4 Η Συνολική Εικόνα της περιόδου 1961-2008: Διακυμάνσεις και τάσεις στον αριθμό των Σ.Σ.Ε. και Δ.Α.....	29
1. 5 Οι μεταβολές του αριθμού των Σ.Σ.Ε. και Δ.Α. ανά περίοδο, πριν και μετά την ισχύ και την εφαρμογή του Ν. 1876/ 90.....	35
1. 6 Οι αλλαγές στη Δομή των Συλλογικών Διαπραγματεύσεων μετά την εφαρμογή του Νόμου 1876 / 1990	39
1. 7 Η Δυναμική της Συνέχειας και των Αλλαγών στη Δομή των Συλλογικών Διαπραγματεύσεων, 1990-2008.....	53
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	67
«Το περιεχόμενο των Σ.Σ.Ε. μετά το νόμο 1876/1990».....	69
Ενότητα Ι :	69
<i>«Αποτύπωση και εξέλιξη των επιδομάτων και των παροχών κατά Κλάδο, στο πλαίσιο του Ο.ΜΕ.Δ. και των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας, κατά την περίοδο 1990 – 2005. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις»</i>	
<i>Νίκος Φωτόπουλος, Δρ Κοινωνιολόγος</i>	
<i>I. 1 Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....</i>	<i>69</i>
<i>I. 2 Μεθοδολογικές επισημάνσεις και σκοπός της μελέτης.....</i>	<i>71</i>
<i>I. 3 Βασικές διαπιστώσεις σχετικά με την εξέλιξη και την πορεία των επιδομάτων και των παροχών την περίοδο 1990-2005</i>	<i>73</i>
<i>I. 4 Ερμηνευτικές προσεγγίσεις της πορείας και εξέλιξης των παροχών και επιδομάτων την περίοδο 1990- 2005: η σχέση της Ε.Γ.Σ.Σ.Ε. με τις κλαδικές Σ.Σ.Ε. και ο ρόλος του συνδικαλιστικού κινήματος στο πλαίσιο των συλλογικών διαπραγματεύσεων.....</i>	<i>77</i>
<i>Βιβλιογραφικές αναφορές.....</i>	<i>83</i>
Ενότητα ΙΙ :	85
<i>«Νέα Στοιχεία των συλλογικών ρυθμίσεων, κατά το νόμο 1876/1990 και η επίδρασή τους στο σύστημα των εργασιακών σχέσεων»</i>	
<i>Γεώργιος Κατρούγκαλος, Αν. Καθηγητής Δ.Π.Θ., Μεσολαβητής - Διαιτητής</i>	
<i>ΙΙ. 1 Οι θεσμικές καινοτομίες.....</i>	<i>85</i>
<i>ΙΙ. 2 Περιπτωσιολογία της εφαρμογής των νέων ρυθμίσεων.....</i>	<i>86</i>
<i>ΙΙ. 3 Αξιολόγηση της συμβολής του Ο.ΜΕ.Δ. στον αναπροσανατολισμό του συστήματος εργασιακών σχέσεων</i>	<i>89</i>
<i>ΙΙ. 4 Συμπεράσματα</i>	<i>100</i>
<i>Παραρτήματα - Πίνακες συλλογικών ρυθμίσεων.....</i>	<i>101</i>
<i>Βιβλιογραφικές αναφορές.....</i>	<i>119</i>
<i>Νομοθετικά Κείμενα.....</i>	<i>122</i>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	127
«Οι διαδικασίες των Συλλογικών Διαπραγματεύσεων μετά το νόμο 1876/1990»	129
<i>Χρήστος Ιωάννου - Δρ Οικονομολόγος, Μεσολαβητής – Διαιτητής Ο.ΜΕ.Δ.</i>	
<i>(Αξιοποίηση πρωτογενούς ανάλυσης της τύχης υποθέσεων για τις οποίες υποβλήθηκαν αιτήσεις στον Ο.ΜΕ.Δ., αλλά δεν εξελήχθηκαν)</i>	
<i>Ερευνητική συμβολή - Άγγελου Ζησιμόπουλου Οικονομολόγου, τ. Μεσολαβητή – Διαιτητή</i>	
3. 1 Εισαγωγή	129
3. 2 Η Συνολική Εικόνα: Τρόποι Ρύθμισης των Συλλογικών Διαφορών, με Ελεύθερες Συλλογικές Διαπραγματεύσεις, προσφυγή στη Μεσολάβηση, προσφυγή στη Διαιτησία, έκδοση Διαιτητικής Απόφασης	132
3. 3 Οι τρόποι ρύθμισης των Συλλογικών Διαφορών ανά είδος Σ.Σ.Ε.....	138
3. 4 Οι «Δύο Ευκαιρίες» θεραπείας της αποτυχίας των Συλλογικών Διαπραγματεύσεων πριν την έκδοση Διαιτητικών Αποφάσεων και η αξιοποίησή τους.....	146
3. 5 Οι Σ.Σ.Ε. που χαρακτηρίζονται από συστηματική «αποτυχία» των Συλλογικών Διαπραγματεύσεων και η συστηματική έκδοση Διαιτητικών Αποφάσεων για την αναπαραγωγή τους.....	151
3. 6 Οι αιτήσεις για υπηρεσίες Μεσολάβησης που δεν εξελήχθηκαν στα πλαίσια του ΟΜΕΔ.....	153
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	161
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	163
1.« Έκθεση για τα κατά το άρθρο 3 του Ν. 1876/90 Είδη των Σ.Σ.Ε. και Δ.Α. που περιέχονται στο έργο της Κωδικοποίησης Διατάξεων των Συλλογικών Ρυθμίσεων του Ο.ΜΕ.Δ.»	
Χρήστος Καρατζάς	165
2. Πίνακες αποτύπωσης και εξέλιξης των επιδομάτων και των παροχών κατά Κλάδο.	
Νίκος Φωτόπουλος	173
3. «Εξέλιξη των Υποθέσεων που πρωτοκολλήθηκαν στον Ο.ΜΕ.Δ. αλλά δεν προχώρησαν στην Διαδικασία της Μεσολάβησης».	
Άγγελος Ζησιμόπουλος	231

Εισαγωγή

Ο Ν. 1876/90 για τις ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις είναι σε εφαρμογή σχεδόν δύο δεκαετίες, και στα πλαίσια αυτού του νόμου ο Οργανισμός Μεσολάβησης και Διαιτησίας λειτουργεί από το 1992. Ωστόσο, η συμβολή του Ο.ΜΕ.Δ. στη λειτουργία των συλλογικών διαπραγματεύσεων στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου δεν είχε μέχρι σήμερα αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής μελέτης, τεκμηρίωσης και ανάλυσης.

Με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου του Ο.ΜΕ.Δ. τον Απρίλιο του 2008 ανετέθη η εκπόνηση της παρούσας μελέτης, για την ανάλυση των εξελίξεων στις συλλογικές διαπραγματεύσεις, κατά την περίοδο εφαρμογής του Ν. 1876/90, με ιδιαίτερη έμφαση στη λειτουργία του Ο.ΜΕ.Δ., με θέμα «Οι Συλλογικές Διαπραγματεύσεις και ο Ο.ΜΕ.Δ.».

Την επιστημονική εποπτεία της μελέτης ανέλαβε ο Πρόεδρος του Ο.ΜΕ.Δ. Καθηγητής Γεώργιος Φ. Κουκουλές. Συνεστήθη ομάδα εργασίας με επιστημονικό υπεύθυνο έργου τον κ. Χρήστο Α. Ιωάννου, Δρ Οικονομολόγο, Μεσολαβητή - Διαιτητή και συνεργάτες, μέλη της ομάδας έργου, τους κ.κ. Άγγελο Ζησιμόπουλο, Οικονομολόγο, τ. Μεσολαβητή - Διαιτητή, Γεώργιο Κατρούγκαλο, Αν. Καθηγητή Δ.Π.Θ., Μεσολαβητή - Διαιτητή και Νίκο Φωτόπουλο, Δρ Κοινωνιολόγο. Ως βοηθός έρευνας απασχολήθηκε η κα Καλλιόπη Μπαστάκη, Κοινωνιολόγος. Ως εμπειρογνώμων συνέβαλε ο κ. Χρήστος Καρατζάς, Νομικός, τ. Μεσολαβητής - Διαιτητής.

Το σύστημα συλλογικών διαπραγματεύσεων που εισήχθη στην Ελλάδα με το Ν. 1876/90, στα πλαίσια του οποίου συνεστήθη και λειτούργησε ο Ο.ΜΕ.Δ., συμπλήρωσε ήδη 18 έτη λειτουργίας. Έχει ήδη δημιουργηθεί ικανότατος αριθμός υποθέσεων συλλογικής διαπραγμάτευσης, που εξελίχθηκαν, είτε μέσω των υπηρεσιών του Ο.ΜΕ.Δ., είτε εκτός Ο.ΜΕ.Δ., στο ευρύτερο σύστημα συλλογικών διαπραγματεύσεων. Αυτός ο αριθμός των Σ.Σ.Ε. και των υποθέσεων συλλογικής διαπραγμάτευσης που διήλθαν μέσω των υπηρεσιών Μεσολάβησης και Διαιτησίας και η υπερδεκαεπταετής εμπειρία του Ο.ΜΕ.Δ. στο πεδίο αυτό, επιτρέπουν την ανάλυση του συστήματος, με σκοπό την αναζήτηση ασφαλών συμπερασμάτων για τις εξελίξεις στο σύστημα των συλλογικών διαπραγματεύσεων, τα στοιχεία συνέχειας και τα στοιχεία αλλαγής που παρατηρούνται σε αυτό, έναντι του παρελθόντος, καθώς και τις εν τοις πράγμασι υλοποιήσεις των επιδιώξεων του Ν. 1876/90.

Σκοπός της μελέτης ήταν να αναζητήσει και να τεκμηριώσει απαντήσεις σε υποθέσεις εργασίας σχετικά με τη δομή, το περιεχόμενο, και τις διαδικασίες των συλλογικών διαπραγματεύσεων, καθώς και την επιρροή / συμβολή των υπηρεσιών του Ο.ΜΕ.Δ. σε αυτό το σύστημα.

Για την εκπόνηση της μελέτης ήταν αναγκαία η συγκέντρωση και η επεξεργασία εμπειρικών δεδομένων, όσον αφορά στην εξέλιξη και τη λειτουργία των συλλογικών διαπραγματεύσεων, κυρίως ως προς τη δομή, το περιεχόμενο και τις διαδικασίες των

συλλογικών διαπραγματεύσεων, που, επί σειρά ετών, παρέμειναν ζητήματα ανεπεξέργαστα και ανεξερευνήτα.

Η επεξεργασία τους και τα ευρήματα που προέκυψαν μπορούν να συμβάλουν στην αξιολόγηση του έργου του Ο.ΜΕ.Δ. και στην αποσαφήνιση της συμβολής του στην εξέλιξη των συλλογικών διαπραγματεύσεων στην Ελλάδα. Η περίοδος που αναλύεται αφορά το διάστημα από το έτος 1990 έως το έτος 2008.

Τα τρία κεφάλαια της μελέτης περιλαμβάνουν και αναλύουν τα ακόλουθα θέματα:

1. «Τα Είδη Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας και η Δομή του Συστήματος Συλλογικών Διαπραγματεύσεων, πριν και μετά τον Νόμο 1876/90» (Χρήστος Α. Ιωάννου).

2. «Το Περιεχόμενο των Σ.Σ.Ε. μετά τον Νόμο 1876/90», που περιλαμβάνει τις ενότητες:

I. «Αποτύπωση και εξέλιξη των επιδομάτων και των παροχών κατά κλάδο στο πλαίσιο του Ο.ΜΕ.Δ. και των συλλογικών συμβάσεων εργασίας την περίοδο 1990 και 2005: ερμηνευτικές προσεγγίσεις» (Νίκος Φωτόπουλος).

II. «Νέα στοιχεία των συλλογικών ρυθμίσεων κατά το νόμο 1876/90 και η επίδραση τους στο σύστημα των εργασιακών σχέσεων» (Γιώργος Κατρούγκαλος).

3. «Οι Διαδικασίες των Συλλογικών Διαπραγματεύσεων μετά τον Νόμο 1876/90» (Χρήστος Α. Ιωάννου). Σε αυτήν την ενότητα αξιοποιήθηκε η πρωτογενής ανάλυση που πραγματοποίησε ο κ. Άγγελος Ζησιμόπουλος για τις υποθέσεις συλλογικών διαπραγματεύσεων, για τις οποίες υπήρξαν αιτήσεις στον Ο.ΜΕ.Δ. για την παροχή υπηρεσιών Μεσολάβησης και Διαιτησίας, αλλά «δεν εξελίχθηκαν» εντός Ο.ΜΕ.Δ.

Σημειώτεον ότι οι απόψεις που εκφράζονται και οι πληροφορίες που περιέχονται στη μελέτη και στα επιμέρους τμήματά της, δεν απηχούν οπωσδήποτε τη θέση και τις απόψεις των μελών του Δ.Σ. του Ο.ΜΕ.Δ., ή ακόμη και του συνόλου των μελών του Σώματος Μεσολαβητών-Διαιτητών. Οι απόψεις που εκφράζονται απηχούν τις απόψεις των συγγραφέων, για τα μέρη της μελέτης των οποίων είχαν την ιδιαίτερη ευθύνη.

Ευχαριστίες οφείλονται στον Πρόεδρο του Ο.ΜΕ.Δ. για τη διαρκή υποστήριξή του, κατά τη διάρκεια υλοποίησης της μελέτης, καθώς και για τα σχόλια και τις παρατηρήσεις του στα δοκίμια των κεφαλαίων της.

Ευχαριστίες οφείλονται, επίσης, στα μέλη του Δ.Σ. του Ο.ΜΕ.Δ. για την υποστήριξή τους στη διεξαγωγή της παρούσας μελέτης, καθώς και στην κα Ελένη Ζερβού που μας βοήθησε στον εντοπισμό πλήθους Σ.Σ.Ε. της υπό εξέταση περιόδου, από το 1990 και εντεύθεν, καθώς και στην ολοκλήρωση ενός πλήρους αρχείου των Σ.Σ.Ε. (και Δ.Α.) της περιόδου 1990-2008 (το αρχείο είναι διαθέσιμο σε κάθε ενδιαφερόμενο μελετητή και βρίσκεται στη βιβλιοθήκη του Ο.ΜΕ.Δ.). Ευχαριστούμε, τέλος, την Διευθύντρια κα Δέσποινα Βελισαρίου για την υποστήριξη

της υπηρεσίας του Ο.ΜΕ.Δ., και ιδιαίτερα τους υπαλλήλους του Οργανισμού: Δώρα Ηλιοπούλου, Όλγα Κατημερτζή, Γιώργο Κρέστο και Παναγιώτα Στασινοπούλου για τη γραμματειακή υποστήριξη που παρείχαν στα μέλη της Ομάδας Έργου.

Όπως είναι φυσικό, για κάθε έλλειψη ή ατέλεια της μελέτης ή των μερών αυτής, την ευθύνη φέρει αποκλειστικά ο υπεύθυνος του έργου.

Χρήστος Α. Ιωάννου

Σύνοψη Συμπερασμάτων

Όπως ήδη αναφέρθηκε στην εισαγωγή, σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να αναζητήσει και να τεκμηριώσει απαντήσεις σε υποθέσεις εργασίας σχετικά με τη δομή, το περιεχόμενο, και τις διαδικασίες των συλλογικών διαπραγματεύσεων, καθώς και την επιρροή / συμβολή των υπηρεσιών του Ο.ΜΕ.Δ. σε αυτό.

Τα τρία κεφάλαια της μελέτης αναφέρονται και περιλαμβάνουν τα ακόλουθα θέματα:

1. «Τα Είδη Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας και η Δομή του Συστήματος Συλλογικών Διαπραγματεύσεων πριν και μετά τον Νόμο 1876/90» (Χρήστος Α. Ιωάννου).

2. «Το Περιεχόμενο των Σ.Σ.Ε. μετά τον Νόμο 1876/90», που περιλαμβάνει τις ενότητες:

I. «Αποτύπωση και εξέλιξη των επιδομάτων και των παροχών κατά κλάδο στο πλαίσιο του Ο.ΜΕ.Δ. και των συλλογικών συμβάσεων εργασίας την περίοδο 1990 και 2005: ερμηνευτικές προσεγγίσεις» (Νίκος Φωτόπουλος).

II. «Νέα στοιχεία των συλλογικών ρυθμίσεων κατά το νόμο 1876/90 και η επίδραση τους στο σύστημα των εργασιακών σχέσεων» (Γιώργος Κατρούγκαλος).

3. «Οι Διαδικασίες των Συλλογικών Διαπραγματεύσεων μετά τον Νόμο 1876/90» (Χρήστος Α. Ιωάννου).

Τα βασικά συμπεράσματα των προαναφερθέντων κεφαλαίων και εννοιών της μελέτης παρουσιάζονται στην συνέχεια, σε συνδυασμό με την μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την διερεύνηση εκάστου θέματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:

«Τα Είδη Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας και η δομή του συστήματος Συλλογικών Διαπραγματεύσεων πριν και μετά τον Ν. 1876/90»

Μία από τις αλλαγές που εισήγαγε ο Ν. 1876/90 στο θεσμικό πλαίσιο των συλλογικών διαπραγματεύσεων αφορά τα είδη των συλλογικών συμβάσεων εργασίας (Σ.Σ.Ε.), που είναι δυνατόν να συνάπτονται στην αγορά εργασίας κατά την άσκηση του δικαιώματος συλλογικής διαπραγμάτευσης. Εισήχθησαν δύο νέα είδη Σ.Σ.Ε. (Κλάδου οικονομίας και Επιχειρησιακές) και καταργήθηκε η κατηγορία των «Ειδικών» συλλογικών συμβάσεων. Συνεπώς, μέσω αυτών των αλλαγών, ο νόμος 1876/90 επηρέασε τη δυνητική εξέλιξη της δομής των συλλογικών διαπραγματεύσεων στην ελληνική οικονομία και κοινωνία.

Η παρούσα μελέτη αναζήτησε συστηματική τεκμηρίωση για το βαθμό πραγματοποίησης των σκοπών του Ν. 1876/90 και για τις τάσεις συνέχειας και

αλλαγών στα είδη των Σ.Σ.Ε. που συνάπτονται στην αγορά εργασίας, με την άσκηση του δικαιώματος συλλογικής διαπραγματεύσεως, ώστε να αποσαφηνισθεί η συνολική εικόνα της δομής των συλλογικών διαπραγματεύσεων στην Ελλάδα και η συμβολή του Ν. 1876/90 σε αυτήν, υπό το φως των επιλογών του για εισαγωγή της κλαδικής και της επιχειρησιακής συλλογικής διαπραγματεύσεως, που τις «προέκρινε» έναντι της ομοιοεπαγγελματικής.

Με βάση επεξεργασμένα και αναθεωρημένα στοιχεία για τον αριθμό των Σ.Σ.Ε. και των Δ.Α. που συνάπτονται ετησίως κατά είδος, αναλύθηκαν οι διαστάσεις, οι τάσεις και η δομή του συστήματος συλλογικών διαπραγματεύσεων στην ελληνική οικονομία, την περίοδο ισχύος και εφαρμογής του Ν. 1876/90 (1990-2008), με πλαίσιο την ευρύτερη περίοδο 1961-2008. Με κριτήριο σειρά δεικτών, η περίοδος 1990-2008 είναι σαφώς διακριτή, εάν τοποθετηθεί έναντι προηγούμενων περιόδων (1961-1966, 1967-1974, 1975-1989). Η προηγούμενη του 1990-2008 περίοδος, δηλ. από 1975-1989 χαρακτηρίζεται από αξιοσημείωτη εσωτερική «αστάθεια» όσον αφορά τον ετήσιο αριθμό Σ.Σ.Ε. και Δ.Α., τόσο συνολικά, όσο και σε επιμέρους υποπεριόδους αυτής (1975-1981, 1982-1989). Η περίοδος 1990-2008 είναι μία ομαλή και περισσότερο ομοιογενής περίοδος, με αυξημένο αριθμό Σ.Σ.Ε., έναντι των άλλων χρονικών περιόδων.

Η ανάλυση της συσχέτισης μεταξύ υποπεριόδων, π.χ. περίοδος ισχύος του Ν. 3239/55, δείχνει ότι ισχύει η αναμενόμενη θετική συσχέτιση των Ομοιοεπαγγελματικών και των Ειδικών Σ.Σ.Ε. με το συνολικό αριθμό των Σ.Σ.Ε. και Δ.Α. εκάστης υποπεριόδου. Η συσχέτιση αυτή κατά την υποπερίοδο 1961-1966 είναι ισχυρότερη στην περίπτωση των ομοιοεπαγγελματικών Σ.Σ.Ε., ενώ κατά τις επόμενες περιόδους: 1975-1981 και 1982-1989, αυξάνεται και η σημασία των ειδικών Σ.Σ.Ε.. Οι ανωτέρω συσχετίσεις οδηγούν στο ερώτημα τι απέγινε κατά την περίοδο εφαρμογής του Ν. 1876/90 η δομή συλλογικών διαπραγματεύσεων που αναπτύχθηκε ραγδαία μέσω ομοιοεπαγγελματικών και ειδικών Σ.Σ.Ε. την περίοδο 1975-1989 και η οποία μορφοποιείται στους υψηλούς αριθμούς Σ.Σ.Ε. (και Δ.Α.), που καταγράφονται κατά την περίοδο αυτή.

Κατ' ουσίαν, η δομή των συλλογικών διαπραγματεύσεων την περίοδο 1990-2008 περιλαμβάνει, κατά μέσο όρο, εκτός από την Εθνική Γενική Σ.Σ.Ε., σχεδόν 100 Κλαδικές Σ.Σ.Ε., σχεδόν 90 Ομοιοεπαγγελματικές Σ.Σ.Ε. και σχεδόν 150 επιχειρησιακές Σ.Σ.Ε. Σε αυτή τη δομή, μεταξύ των επιμέρους περιόδων: 1990-1999 και 2000-2008, παρά την υποεκτίμηση του αριθμού των Σ.Σ.Ε. που προκαλείται από τα διαθέσιμα στοιχεία, κυρίως κατά την περίοδο 2000-2008 λόγω του φαινομένου των διετούς διάρκειας Σ.Σ.Ε., ο αριθμός των Κλαδικών Σ.Σ.Ε. είναι σταθερός σε ένα επίπεδο και παρουσιάζει μικρή αυξητική τάση, δείχνοντας ότι οι Κλαδικές Σ.Σ.Ε. βρίσκονται στο κέντρο της δομής του συστήματος των συλλογικών διαπραγματεύσεων και δημιουργούν τον «πυρήνα» του. Ο αριθμός των Ομοιοεπαγγελματικών Σ.Σ.Ε. είναι επίσης σταθερός, αν και ενδέχεται να δημιουργείται, πιθανώς, πτωτική τάση την τελευταία πενταετία και ο αριθμός των Επιχειρησιακών Σ.Σ.Ε. χαρακτηρίζεται από αυξητική τάση στο διάστημα των ετών 1990-1999 και 2000-2008.

Μετά την υιοθέτηση του Ν. 1876/90, στη δομή του συστήματος συλλογικών διαπραγματεύσεων που διαμορφώθηκε, ως προς τον συνολικό αριθμό των Σ.Σ.Ε. και

Δ.Α που συνάπτονται στην ελληνική οικονομία και κοινωνία, δεν παρατηρούνται ριζικές μεταβολές έναντι προγενέστερων περιόδων, όπως του 1975-1981 αλλά και του 1982-1989. Όμως, η περίοδος 1990-2008 εμφανίζεται περισσότερο ομοιογενής, με χαμηλότερη αστάθεια στο συνολικό αριθμό των Σ.Σ.Ε και Δ.Α. που συνάπτονται, και χαρακτηρίζεται από αυξητική τάση του αριθμού των Σ.Σ.Ε., συνδεδεμένη κυρίως με την αύξηση του αριθμού των Επιχειρησιακών Σ.Σ.Ε.

Η συγκριτική ανάλυση του καταλόγου των Σ.Σ.Ε. που αποτελούν τη δομή των συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των ετών 1988-1989 και 1991-1992 αποκαλύπτει ότι, παρά την υστέρηση του πλαισίου του Ν. 3239/55 που δεν αναγνώριζε ρητά τις Κλαδικές και τις Επιχειρησιακές Σ.Σ.Ε., η πραγματική δομή των συλλογικών διαπραγματεύσεων, υπό την επίδραση των διαπραγματευτικών συμπεριφορών των μερών και των διαρθρωτικών μεταβολών στην οικονομία, μετεξελίχθηκε κατά την περίοδο 1975-1989 τόσο ώστε με την υιοθέτηση του Ν. 1876/90 αυτό που κυρίως έλαβε χώρα, όσον αφορά τα είδη των Σ.Σ.Ε. και τη δομή του συστήματος συλλογικών διαπραγματεύσεων, ήταν να «νομιμοποιηθούν» ήδη υπάρχοντα και εξελισσόμενα είδη Σ.Σ.Ε. Αφενός μεν οι Επιχειρησιακές Σ.Σ.Ε., που κατά ένα μέρος τους κατατάσσονταν στην κατηγορία των Ειδικών Σ.Σ.Ε. και κατά ένα μέρος τους παρέμεναν εκτός του «επίσημου» συστήματος συλλογικών διαπραγματεύσεων, λαμβάνοντας τη μορφή των «Πρακτικών Συμφωνίας» και για αυτό έμεναν μη καταγραφόμενες στη στατιστική των Σ.Σ.Ε. του νυν Υπουργείου Απασχόλησης, αφετέρου δε των, οιονεί, Κλαδικών Σ.Σ.Ε. που στο προηγούμενο θεσμικό πλαίσιο του Ν. 3239/55, όταν συνάπτονταν, καταγράφονταν είτε ως Ομοιοεπαγγελματικές Σ.Σ.Ε., είτε ως Ειδικές Σ.Σ.Ε.

Η αναλυτική επεξεργασία των Σ.Σ.Ε. αποκαλύπτει ότι η δομή των συλλογικών διαπραγματεύσεων κατά την περίοδο 1990-2008 είναι, κατ' ουσίαν, μία δομή που προϋπήρχε του Ν. 1876/90 και η οποία είχε αναπτυχθεί «κατά κύματα» σε επιμέρους περιόδους, έχοντας / αποκτώντας «προσθήκες» και «συνιστώσες» όχι μόνον προγενέστερες της υιοθέτησης και της ισχύος του Ν. 1876/90, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και προγενέστερες της υιοθέτησης και της ισχύος του Ν. 3239/55. Περιλαμβάνει δηλαδή συνιστώσες της πρώτης περιόδου εφαρμογής του Ν. 3239/55, ήτοι της περιόδου 1955-1967, κυρίως, όμως, είναι προϊόν και περιλαμβάνει συνιστώσες της περιόδου 1975-1989.

Από τη συγκριτική ανάλυση του καταλόγου και της δομής των συλλογικών διαπραγματεύσεων με κριτήριο το ποιους ακριβώς αφορούν οι Σ.Σ.Ε. (και Δ.Α.) κατά είδος, με βάση το πεδίο ισχύος τους, προκύπτει ότι, ήδη κατά την περίοδο μετάβασης από το πλαίσιο του Ν. 3239/55 στο πλαίσιο του Ν. 1876/90, το μεγαλύτερο μέρος των Κλαδικών και των Ομοιοεπαγγελματικών Σ.Σ.Ε. (και Δ.Α.), δηλαδή οι περισσότερες Σ.Σ.Ε. και Δ.Α., οι οποίες είναι και αντιπροσωπευτικές / τυπικές περιπτώσεις των πραγματικών ειδών Σ.Σ.Ε. και της πραγματικής δομής των συλλογικών διαπραγματεύσεων στην Ελλάδα, δεν είναι τυπικές-γνήσιες Κλαδικές ή Ομοιοεπαγγελματικές Σ.Σ.Ε., κατά την κυριολεκτική έννοια του ορισμού τους στο άρθρο 3 του Ν. 1876/90.

Ο κοινός τόπος και των δύο ειδών είναι η αφετηρία τους, για τον προσδιορισμό του πεδίου ισχύος τους, από την ειδικότητα ή το επάγγελμα, όπου στις μεν Κλαδικές η ειδικότητα ή το επάγγελμα είναι συνδεδεμένα με τον Κλάδο, όπου η ειδικότητα ή το επάγγελμα δημιουργείται ή ασκείται, στις δε Ομοιοεπαγγελματικές, η ειδικότητα αλλά

κυρίως το επάγγελμα, συχνά είναι διακλαδική (διακλαδικό), συνδεδεμένη με το σύστημα ορισμού επαγγελματικών δικαιωμάτων. Ωστόσο, στις περισσότερες υφιστάμενες Ομοιοεπαγγελματικές Σ.Σ.Ε., το πεδίο ισχύος τους περιορίζεται σε έναν ορισμένο Κλάδο. Όμως και οι δύο περιπτώσεις αυτών των πραγματικών Κλαδικών και Ομοιοεπαγγελματικών Σ.Σ.Ε. υπάγονται σε αυτό που στη βιβλιογραφία αναλύεται ως συλλογικές διαπραγματεύσεις που λαμβάνουν χώρα και Σ.Σ.Ε. που συνάπτονται, σε «Ενδιάμεσο επίπεδο».

Η πλειοψηφία των Κλαδικών Σ.Σ.Ε. που εμφανίζονται στις στατιστικές ταξινομήσεις μετά το 1989, από το 1990 και εντεύθεν, ήδη προϋπήρχαν του Ν. 1876/90, ενώ μικρός μόνον αριθμός νέων Κλαδικών Σ.Σ.Ε. εντάσσονται στη δομή των συλλογικών, μετά την εφαρμογή του Ν. 1876/90. Ταυτόχρονα, ορισμένες προϋπάρχουσες του Ν. 1876/90 Κλαδικές Σ.Σ.Ε., «απεσύρθησαν» από τη δομή των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Ανάλογη είναι η μικτή εικόνα συνέχειας και αλλαγής στην περίπτωση των ομοιοεπαγγελματικών Σ.Σ.Ε., που καταγράφονται υπό τις νέες συνθήκες του Ν.1876/90. Το κύριο σώμα αυτών υφίσταται ήδη κατά την πρώτη περίοδο της εφαρμογής του Ν. 3239/55, ωστόσο, κατά την περίοδο 1961-1966 το κέντρο βάρους μεταφέρεται από το πλήθος των Τοπικών Ομοιοεπαγγελματικών Σ.Σ.Ε. στις Εθνικές Ομοιοεπαγγελματικές Σ.Σ.Ε. Λίγο πριν και λίγο μετά την υιοθέτηση του Ν. 1876/90 η δομή των συλλογικών διαπραγματεύσεων συμπληρώνεται με τη δημιουργία - είσοδο και νέων Ομοιοεπαγγελματικών Σ.Σ.Ε., προερχομένων κυρίως από εκπαιδευμένο σε επίπεδο Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. ανθρώπινο δυναμικό. Οι Ομοιοεπαγγελματικές Σ.Σ.Ε., και ειδικότερα οι Ομοιοεπαγγελματικές Σ.Σ.Ε. που περιορίζονται σε έναν μόνον Κλάδο της οικονομίας, δεν είναι μόνον φαινόμενο του προΐσχυσαντος θεσμικού πλαισίου, που διατηρείται κατά τη μετάβαση από τον Ν. 3239/55 στον Ν. 1876/90. Η αναπαραγωγή του παρατηρείται και υπό τις συνθήκες του Ν. 1876/90, καθώς επαγγελματικές ομάδες και συνδικαλιστικές ενώσεις, στα πλαίσια της συλλογικής αυτονομίας, ασκούν το δικαίωμα της συλλογικής διαπραγμάτευσης, οργανώνοντας την εκπροσώπησή τους με ανάλογη ομοιοεπαγγελματική δομή.

Επίσης, κατά τη μετάβαση από τον Ν. 3239/55 στον Ν. 1876/90, ένα μέρος των κατά την προηγούμενη περίοδο ταξινομημένων ως Ειδικών Σ.Σ.Ε., ανακατανέμεται στην νέα κατηγορία των Επιχειρησιακών Σ.Σ.Ε., ενώ και ένα μέρος των μέχρι τότε «αδήλωτων» Επιχειρησιακών Σ.Σ.Ε., που ελάμβαναν την μορφή «Πρακτικών Συμφωνίας» στην επιχείρηση ή την εκμετάλλευση, και δεν είχαν ήδη «ενταχθεί» / καταγραφεί στο «επίσημο σύστημα» των συλλογικών διαπραγματεύσεων, αν και η «ένταξη» συνέβαινε σε ένα βαθμό σταδιακά σε όλη την διάρκεια της δεκαετίας του 1980, σε συνθήκες εφαρμογής του Ν. 1876/90 «εντάσσεται» πλέον ευκολότερα στην καταγραφόμενη δομή των συλλογικών διαπραγματεύσεων.

Έχοντας διαπιστώσει τα ισχυρά στοιχεία συνέχειας, που εμπεριέχει η νέα (μετά την υιοθέτηση του Ν. 1876/90) δομή ως προς τον «πυρήνα» των Κλαδικών και των Ομοιοεπαγγελματικών Σ.Σ.Ε. που περιλαμβάνει, καθώς και τις μεγάλες ετήσιες αυξομειώσεις στο συνολικό αριθμό Σ.Σ.Ε. (και Δ.Α), που συνδέονται κυρίως με τις μεταβολές του αριθμού των Επιχειρησιακών Σ.Σ.Ε, εξετάσαμε τη ροή και την αναπαραγωγή / «ανανέωση» των «παλαιών» Σ.Σ.Ε. και Δ.Α. και την εμφάνιση «νέων» Σ.Σ.Ε. σε διαφορετικές περιόδους ισχύος και εφαρμογής του Ν. 1876/90. Λόγω του ότι η καταγραφή / επανεξέταση / ταξινόμηση απαιτούσε την εκ νέου επισκόπηση ενός πλήθους 6.583 Σ.Σ.Ε. (και Δ.Α.) επιλέχθηκε η σχετική

